
Nationella prov i grundskolans årskurs 9

Historia
Årskurs 9
Vårterminen 2019

Inledning

Utgångspunkten för de nationella proven i historia är kursplanen i historia. Denna har det övergripande målet att **utveckla elevers historiemedvetande** genom tre samverkande förmågor: kunskap om historia, kunskap om hur historia skapas och kunskap om hur historia används. För att göra detta betonas även en fjärde förmåga – att använda historiska begrepp.

Historiemedvetande innebär att vi försöker orientera oss i och förstå nuet med hjälp av tolkningar av det förflutna, för att kunna förhålla oss till och ha en handlingsberedskap inför framtiden. Våra behov av orientering bestämmer vilka frågor vi ställer till det förflutna för att kunna förstå nuet. Det innebär att de förmågor som kursplanen vill utveckla hos elever, och som provet med hjälp av kunskapskraven ska pröva, på olika sätt utvecklar deras historiemedvetande.

Provbeskrivning

Det nationella ämnesprovet i historia för år 9 läsåret 2018/19 genomfördes som två delprov om vardera 120 minuter den 7 och 9 maj. Delprov A innehöll 11 uppgifter och Delprov B 11 uppgifter. Totalt innehöll provet således 22 uppgifter som bedömdes i enlighet med kunskapskraven för historia år 9.

De förmågor som anges i kursplanen och de kunskapskrav som relateras till respektive förmåga var utgångspunkten för provkonstruktionen och bedömningen. De flesta av uppgifterna i provet riktar sig mot en av förmågorna men det finns även uppgifter som riktar sig mot två av förmågorna.

Antalet uppgifter var för den förmåga som behandlar referensramskunskaper 15, för förmågan att hantera källor fyra, förmågan att reflektera över historieanvändning fyra och för förmågan att använda begrepp en. För två av uppgifterna behandlades två förmågor samtidigt. Eftersom en uppgift där belägg getts för nivån A anses innebära att även de underliggande nivåerna E och C har uppnåtts så ges belägg även för dessa. På samma sätt ges vid ett belägg för nivån C även belägg för nivån för E. Det totala antalet belägg i provet var 60.

Vid provkonstruktionen var målet att alla kunskapskrav skulle prövas. Det skedde också och alla kunskapskrav som innehöll progression kunde prövas upp till nivån för A.

Provet innehöll också stödstrukturer i form av enkla bedömningsmatriser för att eleven skulle kunna se vilken progression som efterfrågades i svaret.

För att underlätta elevers förståelse av provet genomgick det en omfattande språkgranskning av erfarna lärare i svenska som andraspråk och ett stort antal justeringar gjordes. Ett konsekvent vägval har också gjorts ifråga om källtexter där dessa skrivs om på enkel svenska för att underlätta elevers förståelse.

Förutom kunskapskravet så utgjorde även det centrala innehållet utgångspunkten för provkonstruktionen där målet var att sprida uppgifternas innehåll jämnt över de olika kunskapsområdena.

Bedömningsanvisningarna innehöll ett angivande av vilka bedömningsaspekter som var aktuella, ett angivande av progressionen i uppgiften och för större öppna uppgifter en bedömningsmatris där progressionen angavs och ett antal kommenterade autentiska exempelsvar, för att konkretisera bedömningsmatrisens innehåll. Dessutom angavs vanliga orsaker till att elevsvar inte uppnådde belägg för E.

Ett långsiktigt perspektiv på provets konstruktion, innehåll och resultatet i form av lärares och elevers mottagande och prestationer finns i en granskning som genomförts av proven 2013-2017 ur validitetssynpunkt. Den har utgetts av Malmö universitet i skriftserien ”Skrifter med historiska perspektiv” under titeln *Externa historieprov*. Granskningen har använts dels för att visa förändringar i provkonstruktion över tid, dels för att på olika sätt tydliggöra validitetsfrågorna i arbetet med provkonstruktionen.¹

Förändringar i konstruktionen av 2019 års prov i förhållande till föregående år

De viktigaste slutsatserna i den provrapport som lämnades om 2018 års prov var följande:

- Provets omfattning uppfattas fortfarande som ett problem. En relativt stor grupp av de lärare som genomförde provet anser att den anslagna tiden inte räcker till.
Åtgärd: Eftersom tidsåtgången på större öppna uppgifter är stor har antalet av dessa i provet begränsats till fem. Ett tiotal uppgifter har slutna svarsformat och fyra, företrädesvis om källor, har blandat format.
- De tydliga skillnaderna mellan flickors och pojkars prestationer på uppgifter med olika format bör så långt det är möjligt analyseras ytterligare.
Åtgärd: Medel har sökts och erhållits av Crafoordska stiftelsen för ett forskningsprojekt om orsaker till skillnader mellan flickors och pojkars prestationer på olika uppgifter i proven. De insända proven från 2013 och framåt utgör forskningsmaterialet. Både uppgiftsformat och ämnesval ingår som forskningsfrågor i projektet. Projektet är förankrat i arbetsgruppen och genomförs av den disputerade tidigare projektledaren för nationella provet i historia. Forskningsprojektet slutförs under 2021 och kommer att bidra till väsentligt ökad kunskap om orsakerna till skillnader utifrån kön i svarsfrekvensen på olika typer av uppgifter. Detta kommer att

¹ Skriften finns tillgänglig som open access. <https://libris.kb.se/bib/bmgqlv2f879gfv5p>

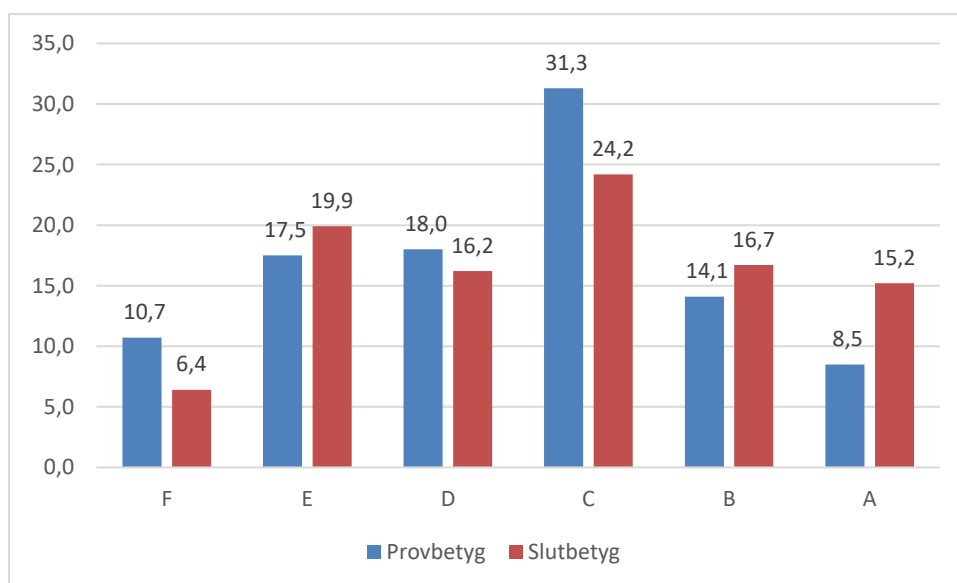
påverka den framtida konstruktionen av proven, inte minst när dessa digitaliseras från 2022.

Resultat

Provbetyg

Ett provbetyg sattes på provet utifrån de principer som redan beskrivits. Provbetygen fördelades enligt nedanstående diagram.

Diagram 1. Fördelningen av provbetygen på 2019 års prov i relation till slutbetyg 2019.

Vid en jämförelse med föregående års resultat, då 8,5 procent av eleverna erhöll provbetyget A provet 2017 och 10,5 procent provet 2018, visar resultatet en relativt stor stabilitet.. Andelen elever med provbetyget E har ökat något från 16,4 procent i 2018 års prov medan andelen elever med provbetyget F har minskat från 15,3. Anmärkningsvärd är diskrepansen mellan andelen högsta betyg A och lägsta betyg F, i provbetyg respektive slutbetyg.

Uppgiftsresultat

För att kunna behandla resultatet på uppgiftsnivå har elevresultat på individnivå insamlats. Lärare som genomfört provet i samhällsorienterande ämnen uppmanades att till 30 juni rapportera in resultaten på uppgiftsnivå för de elever som var födda den 6:e, 16:e och den 26:e i varje månad i en digital databas. Inmatningen gjordes för var och en av provets uppgifter. Resultaten för 1830 elever rapporterades in på detta sätt. Eftersom det utgör cirka sju procent av de elever som genomförde provet är den statistiska säkerheten relativt god och betygsfördelningen överensstämmer i stort med slutresultatet på provet. Detta underlag är därför användbart för att analysera tendenser på uppgiftsnivå och för olika

kunskapskrav. Dessutom skickades kopior på drygt 400 fullständiga prov in för alla elever den födda 15:e varje månad.

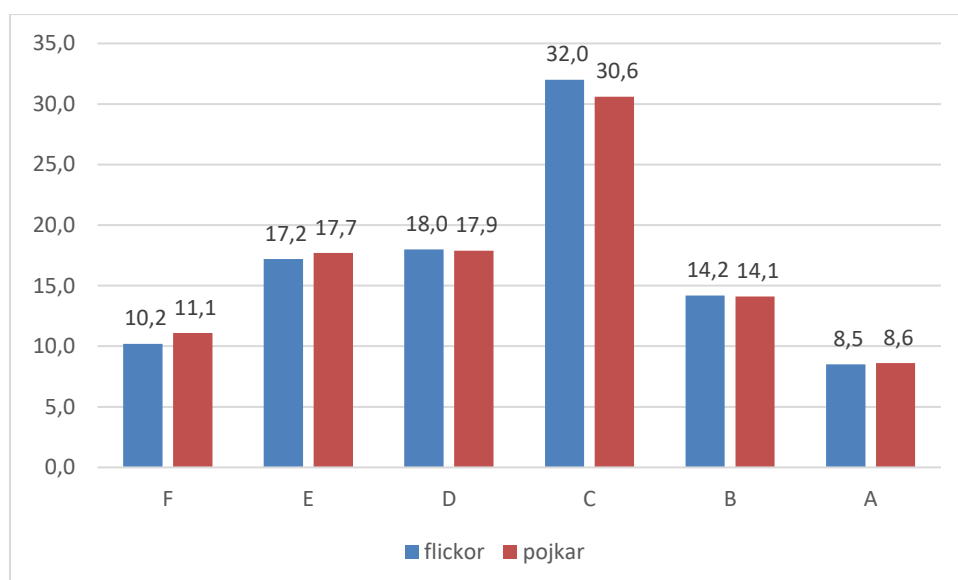
De ämnesspecifika förmågorna och delar av kunskapskrav

I provrapporter från 2013 till 2018 har en kvantitativ analys av elevers prestationer i förhållande till de fyra förmågor som anges i kursplanen genomförts. En sådan analys är inte längre möjlig att göra på grund av att de olika förmågorna inte längre särskiljs i alla uppgifter.

Resultat fördelat på faktorerna kön och undervisning i svenska som andraspråk

Vid en jämförelse av provet mellan flickors och pojkars resultat för samtliga elever som genomfört provet, framkommer att flickorna har uppnått något högre resultat.

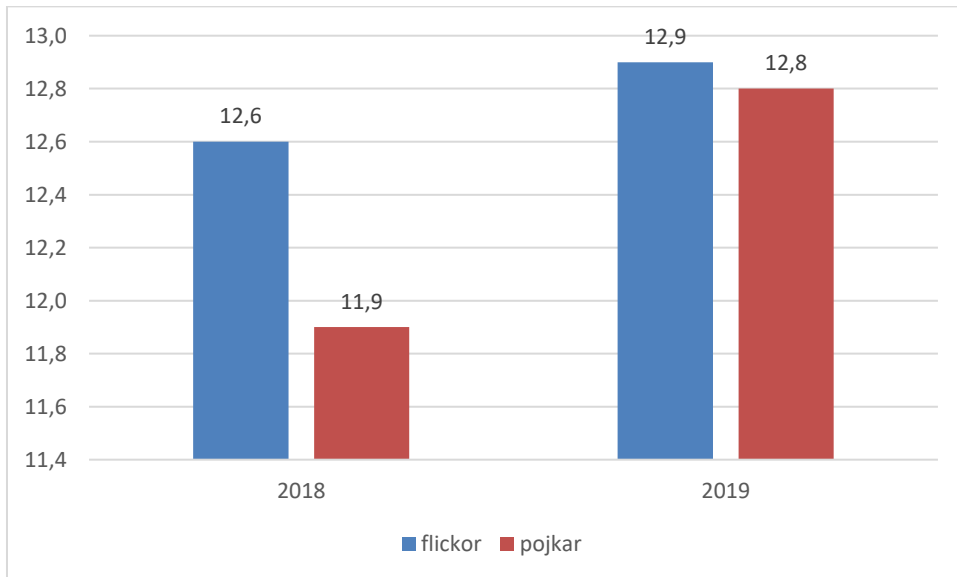
Diagram 3: Resultat fördelat på kön av samtliga elever som genomfört provet.

Resultatet på provet i historia avviker därmed inte från den generella bilden i andra prov, att flickor har högre resultat än pojkar. En analys på uppgiftsnivå utifrån de 1830 elever vars resultat rapporterats in, visar att tre uppgifter har gynnat pojkar svagt medan sju uppgifter har gynnat flickor svagt. Ingen uppgift gynnade flickor eller pojkar starkt. De uppgifter som gynnat pojkar har i två fall slutna svarsformat och i ett fall kortsvars. Samtliga uppgifter som gynnat flickor har öppna eller blandade svarsformat. Resultatet för proven de senaste åren ligger helt i linje med detta. Pojkar förefaller gynnas, starkt eller svagt, av slutna format och flickor, starkt eller svagt, av kortsvars- eller öppna format. Det går också att se en tydlig skillnad i hur uppgifter gynnar pojkar respektive flickor i uppgiftens ämnesval. Av sekretesskäl kan den skillnaden inte analyseras här. Den är dock en viktig del av det forskningsprojekt kring frågan om flickors och pojkars prestationer, som behandlades under rubriken om förändringar i provet.

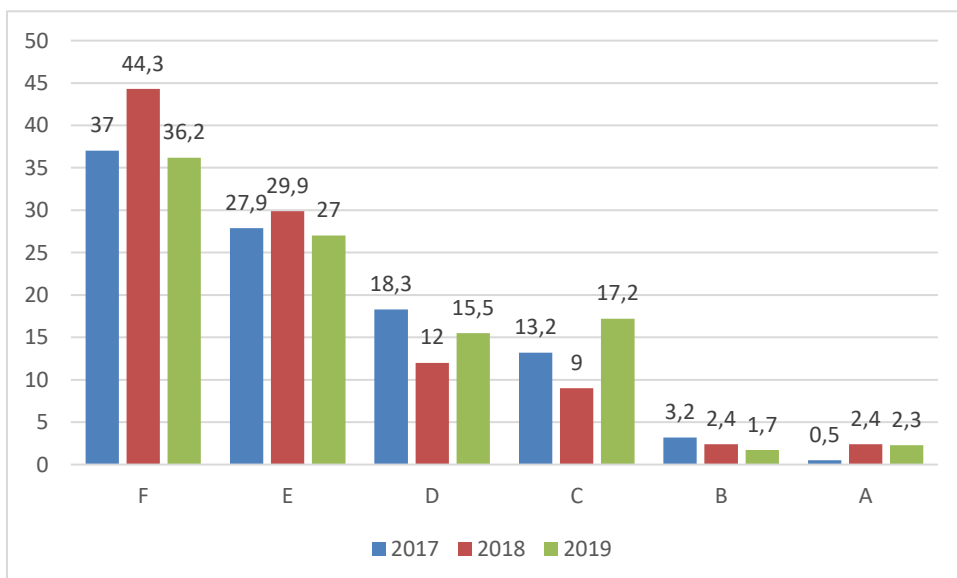
Anmärkningsvärt är emellertid att skillnaden i resultat mellan flickor och pojkar i 2019 års prov krympt markant. En jämförelse mellan den genomsnittliga provbetygspoängen för flickor och pojkar i relation till 2018 års prov visar tydligt denna förändring. Där framgår också att den kan tolkas som en förbättring av både flickors och pojkars resultat men i högre grad för pojkar än för flickor.

Diagram 4: Resultat i form av genomsnittliga provbetygspoäng fördelat på kön 2018 och 2019.

Vid en fördelning av resultaten på ämnena svenska respektive svenska som andraspråk visar det sig att elever som läser svenska som andraspråk får lägre resultat än övriga elever.

Diagram 5: Resultat i procent för elever med svenska som andraspråk 2017, 2018 och 2019.

En analys på uppgiftsnivå visar att en uppgift statistiskt sett har gynnat elever med svenska som andraspråk svagt, medan två uppgifter missgynnat dessa elever svagt. Det går inte att utläsa direkt

något mönster som pekar på att uppgifter med slutet svarsformat systematiskt gynnar eller missgynnar elever med svenska som andraspråk.

En möjlig orsak till att elever som läser svenska som andraspråk har fått lägre resultat än elever med svensk bakgrund kan vara läs- och skrivförmågan. För att klara en uppgift i ett skriftligt prov måste eleven kunna läsa och förstå uppgiften och därefter formulera sitt svar i skrift. Elever som läser svenska som andraspråk har ofta olika domäner och områden inom vilka de kan sakna vissa begrepp vilket medför att flerspråkigheten kan inverka på deras läsförståelse på uppgiftsnivå. Då dessa domäner kan skifta på individnivå går det inte att utesluta att detta kan förklara en del av skillnaderna i resultatet. Provet genomgick en omfattande språkgranskning av lärare i svenska som andraspråk, men det är svårt att kompensera flerspråkighetens effekter fullt ut. Viktigt att notera är minskningen av antalet elever, vilka läser svenska som andraspråk, med provbetyget F.

Att resultatet genomgående är högre för gruppen som läser svenska som andraspråk i årets prov än i 2018 års prov kan ha en förklaring i att andelen nyinvandrade elever som skrev provet 2018 hade ökat med drygt 20 procent mellan 2017 och 2018 års prov. Troligen fanns här en stor grupp av de elever som läser svenska som andraspråk. Sannolikt är således en del av förklaringen till det försämrade provresultatet förra året för elever med svenska som andraspråk, beroende på att en större grupp än tidigare med nyinvandrade elever med kort skoltid i Sverige genomförde provet det året.

Resultatet på årets prov för denna grupp ligger i linje med tidigare års resultat vilket en jämförelse med provet 2017 visar.

Provets konsistens

Ett mått på provets inre konsistens är Cronbachs Alpha. Detta mått innebär att det ska finnas en överensstämmelse mellan olika elevers lösningsfrekvens för olika uppgifter. Elever som löser uppgifter på en högre nivå ska genomgående lösa den typen av uppgifter på samma nivå. Omvänt ska elever som löser uppgifter på en lägre nivå genomgående lösa uppgifter på denna nivå. Måttet anger att uppgifterna i högre eller mindre grad mäter samma kvaliteter. Ett bra resultat på provnivå brukar anges som 0,9 och över. Resultatet för provet var 0,925 vilket tyder på god konsistens hos provet som helhet. Resultatet på gruppnivå, t ex för uppgifter för kunskapskrav kopplade till en viss förmåga, bör vara över 0,7. Resultatet för uppgifter för kunskapskrav kopplade till de olika förmågorna fördelade sig enligt nedanstående tabell.

Tabell 1: Cronbachs Alpha för uppgifter för kunskapskrav kopplade till de olika förmågorna

Referensram	0,8773
Källor	0,7884

Historieanvändning	0,7248
Begrepp*	

- Endast en uppgift fanns till kunskapskrav kopplade till denna förmåga.

Uppgifterna om referensramskunskaper har ett tillfredställande värde. Jämfört med tidigare år har, som framgått av avsnittet om provets resultat, särskilt uppgifterna om källanvändning och hur historia skapas utvecklats ytterligare. Uppgifterna om historieanvändning har likaså en god konsistens. De uppgifter som behandlar förmågan att använda historiska begrepp är i högre grad än tidigare integrerade i övriga uppgifter och bedöms utifrån dessa kunskapskrav.

Ett problem vid uppgiftskonstruktionen har tidigare varit att inte tillräckligt många elevsvar från utprovningar har hållit en hög kvalitet i förhållande till det som presteras vid provtillfället. Detta har tidigare försvårat den statistiska bearbetningen och uppskattningen av t ex rimlig lösningsfrekvens på olika uppgifter, särskilt uppgifter med strukturerade svarsformat. Genom nya rutiner för utprovningar och ett utvecklat samarbete med ett urval skolor har emellertid från och med 2016 förutsättningarna för uppgiftskonstruktion och kravgränssättning starkt förbättrats. Detta har för 2019 års prov medfört att konstruktionen av uppgifter med strukturerade svarsformat har utvecklats och förfinats och att kravgränserna till den typen av uppgifter har kunnat stabiliseras ytterligare.

Lärarenkät

Som ett led i uppföljningen av det nationella provet besvarades en digital lärarenkät. Lärarna ombads i lärarinformationen att besvara denna och antalet som gjorde enkäten var 213. En uppskattning utifrån antalet elever som genomförde proven är att det utgör drygt 20 procent av den aktuella lärargruppen. Den första delen av enkäten bestod av frågor som var gemensamma för alla samhällsorienterande ämnen. Till ämnesprovet i historia fanns dessutom en andra del av enkäten med frågor som endast gällde detta prov.

En stor majoritet eller 71 procent angav att de helt eller till stor del uppfattade provet i sin helhet som bra medan 26 procent svarade till viss del. Svaren på frågan indikerar lärarnas uppfattning om hela provet och genomförandeprocessen. Det var en tydlig ökning av de positiva svaren jämfört med enkäten 2018. Angående skrivtiden ansåg 81 procent att 120 min/delprov var lagom men 18 procent att den var för kort. Svaren indikerar att provets omfattning ligger mer i linje än tidigare med lärares förväntningar.

På frågan om i hur hög grad stoffet behandlats i undervisningen svarade omkring 94 procent att det behandlats i hög eller ganska hög grad. En fråga i lärarenkäten gällde hur väl elevernas resultat låg i linje med deras övriga prestationer under läsåret där drygt 73 procent angav att så var fallet för flertalet elever. När det gäller balansen mellan öppna och strukturerade svarsformat ansåg drygt 86 procent av de svarande lärarna att denna var lagom.

Omkring 66procent av lärarna ansåg att svårighetsgraden på delprov A var lagom, och cirka 90procent ansåg att den var lagom på Delprov B. För provbetyget A ansåg av lärarna 78procent att betygsgränsen var rimlig och cirka 15procent att den var satt för högt och 7procent att den var satt för lågt. Ungefär 63 procent ansåg att gränsen för provbetyget E var rimlig, drygt 35procent att den var för lågt satt och 1procent att den var för hög..

Ungefär 76 procent av lärarna ansåg att bedömningsanvisningarna helt eller till stor del gav ett bra stöd. Andra omdömen som handlar om provets effekter är att cirka 77 procent av lärarna instämmer helt eller till stor del i att provet bidragit till att konkretisera kursplanen.

De öppna svar som lärare lämnade ger en splittrad bild där dock några mer frekventa synpunkter var att provet innehöll för många källuppgifter (tre lärare) och att för många uppgifter behandlade antiken (2 lärare). Värt att notera är att ingen lärare ansåg att slutna uppgifter var fel i princip utan tvärtom uttrycktes tillfredsställelse över dessa.

Sammanfattningsvis så uppfattar de allra flesta av de svarande lärarna provet som bra, lagom svårt, lagom omfattande och betygsgränserna som rimliga. Uppenbarligen har också ansträngningarna att göra provet mindre tidskrävande genom slutna svarsformat påverkat lärares uppfattning om rimligheten i provets omfattning. ”Tycker detta är det bästa NP vi haft när det gäller bedömning och tiden det tagit att rätta.”

35% av lärarna tyckte att gränsen för betyget E var för lågt satt på provet. Samtidigt fick 10,7% av eleverna provbetyget F medan slutbetyget var 6,4% F.

Slutsatser

De viktigaste slutsatserna som kan dras av provets konstruktion, genomförande och resultat är följande.

- Provets omfattning uppfattas mindre än tidigare som ett problem. En stor grupp av de lärare som genomförde provet anser att den anslagna tiden räcker till.
- De tydliga skillnaderna mellan flickors och pojkars prestationer på uppgifter med olika format bör så långt det är möjligt analyseras ytterligare. Provet 2019 visar emellertid på en betydligt lägre diskrepans än tidigare. Om det beror på ändrade uppgiftsformat, ämnesval för uppgifterna eller andra faktorer kommer att analyseras i det pågående forskningsprojektet.